

Spørg ”Skautrup”

Sædvanen tro – bringer vi et par af de mange spørgsmål, vi har fået i årets løb – sammen med vores svar:

Hysken

K. J., Beder:

Min oldemor var på plejehjem i Århus. Rengøringen var absolut ikke tilfredsstillende, hvorfor min oldemor omtalte rengøringsdamen som ”et værre høsken”. Familien har faktisk brugt det siden uden rigtig at vide, hvad betydningen er.

Svar:

Høsken, nogle steder udtalt *hysken*, er et ord, man træffer med mange betydninger i forskellige jyske egne. Det synes indlånt fra plattysk *hüsken* og betegner nok oprindeligt et lille og ringe hus, en hytte, et skur, efterhånden som dét kom på mode også: et vandhus, lokum. I disse betydninger er ordet bevaret op til vore dage i Vestjylland fra Herning og sydpå samt i Sønderjylland; hvorimod sådan en hytte hedder *hyssel* (også afledt af hus) nordpå i Vestjylland, men *brak(ke)* el. *røngel* i Vendsyssel.

I anden omgang har *hysken* kunnet bruges om alt, der minder om et lille hus, en hytte – fx presenning over en vogn, en kaleche, styrehuset på en fiskerbåd, et foderal, ja i skomagtersprog blev det den

faste betegnelse for en læderkile, man skubbede ind over trælæsten, når man ved tilvirkningen ville sikre sig god plads i vristen af en sko.

Brugt om person må det også være en sekundær, overført betydning – parallelt med at en mandsperson kan kaldes for et skur etc. I Jysk Ordbogs samlinger har vi kun et enkelt eksempel på *hysken* brugt som skældsord om en person, nemlig en optegnelse fra Todbjerg lige nord for Århus: ”et grem' hy-sken = et grimt kvindemenneske”. Her synes ligheden med en gammel hytte at gå på kvindens udseende; om det også var den pågældende kvindes udseende, der udløste skældsordet hos din oldemor, er mere uvist. Men det er da noget af et træf, at din oldemor brugte ordet i Århus, så nær det sted, vi har det afhjemlet fra.

To eksempler er jo et spinkelt grundlag, men vi har alligevel medtaget betydningsnuancen ”grim el. uordentlig kvinde” og stedfæstet nuancen til ”sporadisk på Århus-egnen”.

Det er altid som ordbogsredaktør spændende at få eksempel nr. 2 på et ord, en betydning, en udtale el. lign., så man begynder at turde tillægge en hidtil enkeltstående oplysning (i dette tilfælde den fra Todbjerg) mere troværdighed.

”Gå til skovs”

Spørgsmål:

J.D. fra Nordals stillede Jysk Ordbog et spørgsmål, som læserne af *Æ Syndasblaj* måske også kender og kan bidrage til at belyse. J.D. husker som barn lige efter 2.verdenskrig at have hørt moderen (født 1905) fortælle om en kvinde, der var gået ”til skovs” (= havde aborteret). Hvorfor dette sære udtryk?

Svar:

Der er jo tale om en såkaldt ”eufemisme”; abort var et ømfindligt emne, som moderen ikke ville tale ligeud om, bl.a. måske fordi J.D. var til stede. I sådanne tilfælde tager vi allesammen tilflugt til overførte el. billedlige udtryk – og her kendte moderen altså udtrykket *at gå til skovs*. Jysk Ordbog har yderligere 3 eksempler på udtrykket (med

varianterne *løbe, køre til skovs*), nemlig fra Grindsted i Sydvestjylland og så 2 steder i det østlige Sønderjylland: Varnæs og Holbøl. Har læserne hørt det også i andre sønderjyske egne?

Og hvad er det så for et billede, der gemmer sig i udtrykket? Hvad har det med abort at gøre at gå til skovs? Her er Jysk Ordbog også lidt på herrens mark. For ganske vist kendes et tilsvarende udtryk på nedertysk: *to Holt jagen* = provokere abort (se Otto Mensing: Sleswig-Holsteinisches Wörterbuch, bd. II, sp. 872), men det gør jo ikke sagen klarere.

Kan det tænkes, at vi i udtrykket gå til skovs skal se en rest af meget gamle forestillinger – nemlig om skoven som et fremmed og farligt stykke natur, langt væk fra ordenen og trygheden i bygden, det beboede og opdyrkede land? I hvert fald finder man ovennævnte sted i Mensings ordbog andre overførte udtryk som *dat ging to Holt* (= det gik i skoven, mislykkedes) og *he hett een to Holt jaagt* (= han har drevet en af sine sanser til skovs, er vanvittig).

Og tilsvarende hedder det jo på dansk, at noget er *helt hen i skoven* (= forkert, forrykt); og på svensk betyder *åt skogen* nogenlunde det samme som dansk ad Pommern til.

Kort sagt: mon ikke billedet *at gå til skovs* er en gammel, efterhånden ikke fuldt gennemskuelig måde at antyde det mislykkede, vanvittige på – fx i sammenhæng med en abort?

Mvh. ”Skautrup”